

NY POLITISK HISTORIE MED RESPEKT FOR TRADITIONER

Thorsten Borring Olesen:

De danske ministerier. Anker Jørgensens tid 1972-1982

København: Gads Forlag, 2017.

Niels Wium Olesen:

De danske ministerier. Poul Schlüters tid 1982-1993

København: Gads Forlag, 2018.

De danske ministerier er et af dansk politisk histories helt klassiske værker. Seriens første fire bind blev udarbejdet af historikerne Svend Thorsen (bd. 1 og 2) og Tage Kaarsted (bd. 3 og 4) og dækker perioden frem til 1972. Det er lidt af et vovestykke at levere nye bind til en klassiker mere end to årtier efter at det seneste bind udkom.¹

Politisk historie har som disciplin og genre rykket sig betragteligt siden 1992 og Tage Kaarsteds nære forbindelse til Christiansborg gav *De danske ministerier* en helt særlig form. Konventionerne for serien er relativt faste: De består af en gennemgang af de enkelte ministres liv og virke og undersøger dansk politisk historie set fra Christiansborg med alt, hvad det indebærer. Serien er dermed et stykke traditionstung, klassisk politisk historie om magtudøvelse fra magtens centrum. Forfatterne har skullet forbinde dette med de seneste årtiers forskning i *ny politisk historie* som forskningsgrundlag. Det står imidlertid klart, at Olesen og Olesen har formået at opdatere og modernisere en klassiker med respekt for traditionerne. Det er en svær kunst at levere ny vin på gamle flasker. Nogle dele – f.eks. de biografiske skildringer – er blevet nedtonet til fordel for en mere fokuseret analyse af politiske beslutninger og regeringsførelse. Bøgerne fungerer ikke helt godt som opslagsværker, men det er der kompenseret for med adskillige artikler på Danmarkshistorien.dk. De valg, forfatterne har taget, betyder, at bøgerne både kan læses som en del af den klassiske serie *De danske ministerier* og som analyser af to årtiers politisk Danmarkshistorie.

Gennem de mere end 1200 siders tekst, som bøgerne omfatter, fortæller forfatterne en spændende og vigtig historie om to årtiers regeringsførelse. Kildegrundlaget er omfattende og tæller både forskningslitteratur og arkivmateriale. Med klart blik for centrale nyskabelser i samtiden og med fortiden som forkla-

1 Kaarsted: *De Danske Ministerier*.

ringsramme, får man med *De danske ministerier* indsigt i baggrunden for det moderne Danmarks regeringsførelse. Det er et af bøgernes vigtigste bidrag.

En samlet læsning af *Anker Jørgensens tid* og *Poul Schlüters tid* tydeliggør, at historie faktisk betyder noget. Der findes talrige interessante politologiske analyser af dansk politik efter 1970 med vægt på bl.a. partier og vælgere,² årsager til politiske reformer³ og politisk personlighed (politisk psykologi)⁴ samt mange andre forskningsarbejder, der forklarer forandringer og teoretiserer afgrænsede dele af "det politiske". Den politologiske forskningslitteratur inddrages i analysen, men Olesen og Olesen gør noget andet og mere. De viser med deres forskning i to årtiers regeringsførelse, at tidligere tiders politiske kampe og beslutninger har afgørende betydning for eftertiden. Samtidens regeringer er formet af fortidens regeringsførelse både i forhold til den politiske substans og i forhold til politisk kultur. Selvom *new public management* først blev lanceret i Poul Schlüters tid og fik sit gennemslag i 1990'erne, så trak det tråde tilbage til Anker Jørgensens regeringer og til den kritiske velfærdsdebat, der bl.a. blev rejst af økonomen (og socialdemokraten) Jørgen S. Dich, da hans kendte bog *Den herskende klasse* udkom samme år som det famøse jordskredsvalg.⁵ Et økonomisk serviceeftersyn af den offentlige sektor pressede sig på, og det begyndte allerede i Anker Jørgensens regeringstid. I forhold til regeringsførelsen er det påfaldende, hvor formende Schlüters tid var for eftertiden. Oprettelsen af det såkaldte koordinationsudvalg er blot ét eksempel på en væsentlig institutionel nyskabelse af betydning for måden, regeringer virker på.

Ved at analysere regeringsførelse henover to årtier, der har været formende for vor egen tid, demonstrerer Olesen og Olesen den politiske historieskrivnings relevans. Fortiden former samtiden og fremtiden. Det betyder dog ikke, at bøgerne fortæller en ren kontinuitetshistorie, for det er påfaldende, hvor væsensforskellig 1970'erne var fra tiden efter. Idéer om kollektivering af produktionsapparatet var nærmest mainstream samtidig med, at velstandsstigningen udgjorde vigtige tråde i individualiseringens bagtæppe. De tidlige 1970'eres politik var formet af et venstreorienteret sprog samtidig med, at det, man kan betegne som "den moderne vælger", blev til; nemlig de vælgere, der ikke er medlem af et politisk parti og sætter deres stemme efter emne fremfor ideologi eller klassetilhørsforhold. Det vidner om, at perioden var præget af opbrud og brydninger. Diskussionerne om ØD forekommer særligt mærkværdige, eksotiske og klart tilhørende fortiden. Medejerskab, kollektiv ejendomsret og nær- og medlemsdemokrati er ikke begreber, der indrammer de aktuelle politiske og økonomiske diskussioner, hvor kon-

2 Se f.eks. forskning i vælgeradfærd herunder Green-Pedersen: *Partier i nye tider* samt *Det Danske Valgprojekt*.

3 Se bl.a. historisk og politologisk forskning i reformer, herunder Petersen og Petersen: *13 reformer*; Christiansen og Klitgaard: *Den utænkelige reform*.

4 Se Nørregaard: *Den politiske personlighed*.

5 Dich: *Den Herskende Klasse*; Hardis: *Den kætterske socialdemokrat*.

kurrence og individuelle forbrugere forekommer at være hovedbegreber.⁶ Langt mere genkendelige er debatterne fra slutningen af 1970'erne og især 1980'erne. Alt fra budgetstyring over beskæringer i den offentlige sektor til regulær privatisering er aldeles velkendte politiske ræsonnementer og en fast bestanddel af det politiske sprog på tværs af den politiske midte. Ved at læse bøgerne samlet bliver både de historiske forbindelser og de klare brud mellem Anker Jørgensens tid og Poul Schlüters tid meget tydelige.

De danske ministerier er mere end sjove, spændende og underholdende historier om magtfulde mænd og kvinder, om konflikter og kompromisser og politiske mediasager. De danner et vigtigt grundlag for at forstå, hvorfor regeringer gør, som de gør. Man kan givetvis finde fortolkninger og detaljer, som kan diskuteres. Hvad betyder det for eksempel, at miljøpolitik blev velfærdspolitik, som Thorsten Borring Olesen formulerer det i bindet om 1970'erne? Den fortolkning vækker undren og rejser et spørgsmål om miljøpolitikens framing og gennemslag. En læsning af *De danske ministerier* med fokus på miljøpolitik giver det klare indtryk, at miljøet godt nok fik sin egen lov og ministerium i Anker Jørgensens tid, men velfærd, økonomisk vækst og konkurrenceevne blev alligevel prioriteret højere. SV-regeringens burhønselov (som altså lovgjorde burhøns!) er et ganske illustrativt eksempel på, at et nyt politisk tema som miljø nok havde vælgerens interesse, men at det tilsyneladende skulle passes ind i de eksisterende politiske prioriteringer: velfærd og økonomi. Den historie tegner sig også i Schlüters tid, hvor Niels Wium Olesen fastholder et skarpt blik for, at miljø sagen netop blev en kilde til intern konflikt internt i de skiftende regeringer med landsbrugets interesser og det grønne alternative flertal som vigtige faktorer. Det spørgsmål, der melder sig med en systematisk læsning af skiftende regeringers håndtering af et nyt politisk tema med stærke interesser både blandt vælgere og interesseorganisationer, er imidlertid, om strategi vægtede tungere end ideologi. Ved at undersøge regeringsførelse bliver politisk strategi og miljøpolitikens rolle i det store spil om magten ikke overraskende en vigtig dimension i analysen. Tilbage står spørgsmålet om substans. Var miljøpolitik en vigtig politisk sag af hensyn til miljøet eller af hensyn til vælgerne? Svaret er nok et sted midt imellem strategi og ideologi og med det grundige bearbejde, som Olesen og Olesen har leveret, er der basis for yderligere studier.

Et andet spørgsmål er, om finansministeriets økonomer faktisk blev hæmmet af ministeriekonflikten mellem Svend Jakobsens Finansministerium og Svend Aukens Arbejdsministerium, eller om det bare var en parentes, når selv samme økonomer allerede havde vundet slaget om den økonomiske politik med Perspektivplanerne og de computerbaserede økonomiske prognoser, som forfatterne skriver frem som helt centrale? Det sidste ord er nok ikke skrevet om miljøpolitik, økonomisk politik, udenrigspolitik eller om den udlændingepolitik, som for

6 Se Olesen: *The Sovereign Consumer*.

alvor fik sit gennemslag i 1980'erne. Men fremtidige studier af dansk politisk historie kan med fordel tage udgangspunkt i *De danske ministerier*. Der er ikke alene et substantielt grundlag for at få indsigt i 1970'ernes og 1980'ernes centrale politiske beslutninger, regeringsførelse og politisk kultur, men også en god mulighed for at få inspiration og nye idéer. Det skyldes ikke mindst, at forfatterne lægger deres analyser frem i et klart sprog med behørig henvisning til omfattende forskningslitteratur og kilder og leverer et samlet narrativ om 1970'ernes og 1980'ernes regeringer samt ikke mindst komparative betragtninger over de to perioder.

Politisk økonomisk historie er som nævnt blevet fornyet over flere omgange, siden Svend Thorsen og Tage Kaarsted skrev de første fire bind af *De danske ministerier*. Flere årtier senere er genstandsfeltet for politisk historie fortsat magtfulde menneskers politiske bedrifter, men såvel den sproglige vending som de seneste års fokus på politisk kultur (se f.eks. *Temp*-temanummer *Ny politisk historie*),⁷ historisk institutionel teori (se f.eks. *Dansk velfærdshistorie*)⁸ og den materielle vending (se f.eks. Mai Hostrup Brunses ph.d.-afhandling)⁹ har ændret de analytiske rammer markant. Det kommer også til udtryk i Olesen og Olesens bidrag til serien. Vor tids forskning i politisk historie tager såvel sprog, idéer, kultur, materialitet og det politiske menneskes levede liv alvorligt som fortolknings- og forklaringsrammer for de politiske beslutninger, som analyseres i spændingsfeltet mellem ideologi og strategi.

Bøgernes afsluttende del samler alle trådende og lægger en større fortælling frem. Det er kendetegnende for perioden, at politik gradvist blev individualiseret på flere måder. Græsrodsbevægelser og interesseorganisationer prægede 1970'erne, hvor bl.a. miljøbevægelser samlede politisk engagerede aktivister til kamp mod Grindstedværket, Cheminova og atomkraft, samtidig med at velstandsstigningen havde givet den danske arbejderklasse mulighed for at opnå ejerskab over fast ejendom i form af parcelhuse, der skød op over det ganske land. Fra 1980'erne blev politik endnu mere atomiseret og individualiseret. Partierne mistede medlemmer og vælgerne stemte i stigende grad efter enkelte emner, der havde deres individuelle interesse. Som forfatterne påpeger var tiden præget af "store mediesager", hvoraf den mest berømte og berygtede var Tamilsagen. De partiloyale aviser ændrede form til uafhængige dagblade samtidig med, at akademikerne satte sig hårdt på partiernes magtpositioner. Politik ændrede karakter i netop den periode, som bøgerne omhandler. Som forfatterne konkluderer: "Anker Jørgensen og Poul Schlüter var som politiske typer yderst forskellige. [De var] statsministre til tiden. Anker Jørgensen passede til 1970'erne – Schlüter til 1980'erne, mens man kun vanskeligt kan forestille sig dem bytte årti".¹⁰ Det po-

7 *Temp*: temanummer *Ny politisk historie*

8 Petersen, Petersen og Christiansen: *Dansk Velfærdshistorie* bd. I-VI.

9 Brunse: *Are Sisters Doing it for Themselves*.

10 Olesen: *De Danske Ministerier. Poul Schlüters tid* s. 600.

litiske menneske former tiden, og tiden former det politiske menneske. Med *De danske ministerier* har Olesen og Olesen leveret omfattende og interessante empiriske analyser af forholdet mellem de politiske mennesker og den tid, de virkede i.

LITTERATUR

- Brunse, Mai Hostrup: *Are Sisters Doing it for Themselves: Kvinder og politik i Danmarks efter 1945*, Odense: Syddansk Universitet, Institut for Historie, 2016 (Ph.d afhandling).
- Christiansen, Peter Munk og Michael Baggesen Klitgaard: *Den utænkelige reform: Strukturreformens tilblivelse 2002-2005*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2008.
- Det Danske Valgprojekt: <https://www.valgprojektet.dk/pages/page.asp?pid=327&l=dk> (8.05.2020)
- Dich, Jørgen S.: *Den herskende klasse: En kritisk analyse af social udbytning og midlerne imod den*, København: Borgen, 1973.
- Green-Pedersen, Christoffer: *Partier i nye tider: Den politiske dagsorden i Danmark*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2011.
- Hardis, Arne: *Den kætterske socialdemokrat: Jørgen Dich og Den Herskende Klasse*, København: Gyldendal, 2018.
- Kaarsted, Tage: *De danske ministerier bd. 4 1953-1972*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1992.
- Nørregaard, Asbjørn Sonne: *Den politiske personlighed: Vælgere og politikere i Danmark*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018.
- Olesen, Niels Wium: *De danske ministerier: Poul Schlüters tid*, København: Gads Forlag, 2018.
- Olesen, Thorsten Borring: *De danske ministerier: Anker Jørgensens tid*, København: Gads Forlag, 2017.
- Olsen, Niklas: *The Sovereign Consumer: A New Intellectual History of Neoliberalism*, London: Palgrave-Macmillan, 2019.
- Petersen, Jørn Henrik og Klaus Petersen (red.): *13 reformer af den danske velfærdsstat*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2005.
- Petersen, Jørn Henrik, Klaus Petersen og Niels Finn Christiansen (red.) *Dansk Velfærdshistorie bd. I-VI*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2011-2014.
- Temp: temanummer: *Ny politisk historie*, 8, 2014: <https://tidsskrift.dk/temp/issue/view/3472> (8.05.2020).

HEIDI VAD JØNSSON

LEKTOR, PH.D.

INSTITUT FOR HISTORIE & DANISH CENTRE FOR WELFARE STUDIES

SYDDANSK UNIVERSITET

HEJ@SDU.DK